

Situația tinerilor din învățămîntul superior și din cercetare

Lect.Dr. Mihai E. Popa¹

¹Universitatea din București, Facultatea de Geologie și Geofizică, Laboratorul de Paleontologie, Bd. N. Bălcescu nr. 1, 010041, București. Tel: (072) 273-4070, Web: <http://mepopa.com>.

Cine sînt tinerii din învățămîntul superior și din cercetare care au ales să rămînă în România?

În această categorie intră cadre didactice universitare și cercetători cu vîrste de pînă la 35-37 de ani, absolvenți de master, doctoranzi sau doctori în științe, angajați la universități de stat, universități particulare sau institute de cercetare din România.

Dificultăți ale tinerilor din învățămîntul superior și din cercetarea românească

Condiția tinerilor cercetători este o condiție dificilă și delicată, avînd în vedere atitudinea politicului și a economicului din România în raport cu cercetarea științifică și cu învățămîntul superior în general. Tinerii care aleg o carieră universitară sau de cercetare în România își asumă o condiție marcată de sacrificii, renunțări și eforturi neobișnuite, de multe ori această condiție ducînd în cele din urmă la renunțare, ratare sau emigrare. În prezent, brain-drain-ul românesc a atins cote alarmante, în condițiile în care productivitatea științifică românească atinge cote tot mai scăzute.

1. Salarizare

Chestiunea salarizării este de departe dificultatea de prim ordin în perfecționarea profesională a tinerilor universitari și cercetători. Nivelul de salarizare minimal, de 4-8 milioane de lei lunar, pentru preparatori, asistenți și lectori face practic imposibil un trai decent în România anului 2005, dacă nu există o sursă suplimentară de venit. Fără un trai decent, tinerii din învățămîntul superior și din cercetarea românească nu au nici o șansă de evoluție profesională.

Dublarea salariilor profesorilor universitari în 2004, ca mărire salarială selectivă din sistem, unidirecțională, a constituit un prilej de profundă dezamăgire pentru personalul tînăr din învățămîntul superior și din cercetare și a fost percepută ca un semn veritabil de discriminare pe motive de vîrstă. Dublarea salariilor profesorilor universitari a venit ca o reparație necesară a condiției acestora, din acest punct de vedere a fost perceput corect și ca atare de către cadrele tinere, dar dublarea salarială selectivă, numai pentru categoria profesorilor universitari, a fost încă o lovitură dată moralului și motivației personalului tînăr.

2. Finanțarea cercetării științifice

Finanțarea cercetării științifice în România constituie o problemă generală pentru toate categoriile de vîrstă, avînd în vedere nivelul scăzut al finanțării cercetării românești. Tinerii însă resimt mai acut lipsa finanțării, din postura dependenței ridicate în raport cu cadrele didactice mai în vîrstă.

Finanțarea cercetării științifice în România rămîne foarte slabă, atît pentru cercetare fundamentală, cît și pentru cercetare aplicată. România nu este o țară în care cercetarea să fie considerată o modalitate viabilă de ieșire din criză și în consecință, politicul și economicul nu au fost și nu sînt co-interesate de sprinjinirea financiară a cercetării științifice.

Dotările laboratoarelor de cercetare sau didactice, ale bibliotecilor, lipsa abonamentelor la revistele esențiale din fiecare domeniu de cercetare sînt bariere majore în evoluția profesională a tinerilor cercetători din România. Lipsa titlurilor esențiale din

bibliotecile unităților de cercetare este un puternic handicap generat de subfinanțarea învățământului superior și a cercetării din România.

Condițiile de predare deși se îmbunătățesc, continuă să fie deficitare, mai ales sub aspectul dotărilor laboratoarelor de științe ale naturii sau de științe exacte.

3. Evaluarea profesională

Cercetarea științifică trebuie să fie pilonul vieții universităților și a institutelor de cercetare din România și evaluarea corectă și standardizată a performanței științifice a oricui trebuie să devină centrul vieții universitare sau de cercetare, pe deplin aplicabilă, cu aceeași măsură în toate universitățile și instituțiile de cercetare din țară. Finalitatea cercetării științifice trebuie înțeleasă întotdeauna în raport cu lucrările științifice publicate în reviste de circulație, în limba engleză, cuantificabile scientometric.

Trebuie subliniat faptul că lumea anului 2005 admite o singură arenă științifică, cea internațională, în care autorii sînt de toate naționalitățile și în care aceștia se adresează colegilor lor din toate țările prin intermediul acelorași publicații de circulație internațională. Ideea unei arene științifice naționale nu își mai găsește înțelesul astăzi, în condițiile în care specializarea este atît de intensă în cadrul tuturor domeniilor de cercetare științifică, încît colegii de aceeași naționalitate nu mai au nevoie de publicații dedicate, în limba maternă, pentru a-și împărtăși rezultatele științifice.

În acest context, evaluarea performanței științifice devine cuantificabilă sub aspectul impactului în comunitatea științifică (cotarea revistelor în sistem ISI, număr de citări în reviste cotate ISI, etc.) și iese de sub semnul oricărui arbitrariu. Scientometria reprezintă un instrument indispensabil pentru evaluarea performanței științifice și este pe deplin aplicabilă în România, la început chiar și cu unele modificări "de provincie".

Din păcate, evaluarea performanței științifice în România este puternic deficitară. Rezistența îndârjită privitoare la scientometrie și ideea că România are o singură arenă științifică, de limbă română, nu sînt explicabile decît prin neputința unor membri ai comunității științifice românești de a corespunde normelor de performanță științifică internațională, care, încă o dată trebuie spus, reprezintă standardul arenei științifice unice.

Evaluarea performanței științifice în România trebuie să depășească stadiul arbitrariului, stadiu care a condus la o permisivitate crescută a structurilor de decizie și la o ierarhie științifică și universitară vulnerabilă compromisului de calitate. În momentul de față, în universitățile din România se produce o inversare a piramidei ierarhice, în care profesorii și conferențiarii devin mai numeroși decît preparatorii, asistenții și lectorii sau gradele echivalente din instituțiile de cercetare, ca efect combinat al evaluării academice arbitrare și al mecanismelor deficitare de democrație universitară. Beneficiarii evaluării arbitrare sînt tocmai reprezentanții structurilor informale ai ierarhiei academice, clienți proceselor de promovare a intereselor comune, de grup. În prezent, este necesară re-evaluarea performanței științifice a cadrelor universitare și de cercetare de toate vîrstele, astfel încît ierarhia valorilor academice să își intre în normalitate.

În acest context al inconsecvenței sistemului de evaluare, cadrele tinere își pierd motivarea, constatînd măsuri diferite de evaluare și în consecință devin din nou categoria cea mai vulnerabilă din punct de vedere profesional.

Pericolul letal în cadrul universităților și institutelor de cercetare din România îl constituie criteriul de vîrstă înglobat în sistemul de evaluare profesională și evaluarea arbitrară a performanței științifice. Criteriul de vîrstă este însă aproape întotdeauna folosit ca scuză pentru introducerea arbitrariului în evaluarea performanței științifice, oficial sau neoficial.

4. Democrația și autonomia universitară

Corelate cu problemele de evaluare a performanței științifice, se profilează problemele legate de slaba funcționare a democrației universitare. În acest sens, se formează grupuri de promovare a intereselor comune, grupuri ce pot ușor deveni majoritare sub aspect electoral la nivel de unitate de învățămînt sau de cercetare și care pot impune o ierarhie de valori

proprie, nu neapărat aceeași cu cea a performanței profesionale. În acest fel, criteriile de performanță pot fi ușor eludate sub umbrela democrației și a autonomiei universitare, în defavoarea celor care nu subscriu la obediență. Inversarea piramidei ierarhice este și efectul mecanismelor deficitare de democrație academică.

Pe de altă parte, prin același mecanism electoral, se creează premisele pontificatului academic, ocazie cu care puterea executivă se poate acumula în mîna unor persoane ce nu corespund profesional, dar care dictează de pe poziții inatacabile electoral, în numele democrației universitare.

Prin aceste mecanisme, cadrele tinere de valoare, ce refuză obediența, își pierd motivarea și devin cele mai vulnerabile, pot fi cel mai ușor scoase din sistemul unității de cercetare.

5. Situația doctoratelor și problemele de credibilitate internațională

În ultimii 15 ani, se conturează un fenomen alarmant, de scădere progresivă a calității tezelor de doctorat. Presa românească a comentat pe larg cazuri de teze de doctorat celebre pentru calitatea lor îndoielnică, precum și conexiuni neprincipiale între doctoranzi și îndrumători și chiar corupție, fiind vehiculate și prețuri pentru teze de doctorat.

O asemenea situație riscă să degereze grav și să ducă la pierderea credibilității învățămîntului superior românesc peste hotare, credibilitate care în realitate afectează în special generația tînă și nu pe actualii îndrumători de doctorate, oricum înaintați în vîrstă. În străinătate se face deja simțită pierderea credibilității, doctoratele primite în România începînd deja să fie privite cu nuanțe de suspiciune. Astfel se profilează un nou handicap, de origine, al tinerilor cercetători, care aleg calea emigrării sau care desfășoară activități extinse de cercetare în străinătate.

Din nou, efectul evaluării inconsistente a performanței științifice își face efectul și în acest caz, singura soluție fiind introducerea de criterii limpezi, scientometrice, obligativitatea publicării unor lucrări, din cadrul tezei, în reviste de circulație internațională, introducerea de evaluatori străini pentru tezele de doctorat, cotutela, etc.

6. Statutul în România și paradoxul recunoașterii performanței științifice

Statutul cadrului universitar sau al cercetătorului din România este redus la o imagine palidă comparativ cu statutul cercetătorului sau cadrului didactic universitar din Europa de Vest sau Statele Unite. Demnitatea în cădere liberă și imaginea palidă sînt amplificate și de condițiile de salarizare submediocre. De multe ori, universitarul sau cercetătorul român tînăr este aliniat unui neadaptat social, unei persoane incapabile de succes, unui loser, într-o Românie în care financiarul este principalul criteriu de succes.

De multe ori, cadrele didactice sau cercetătorii români, inclusiv cei tineri, se bucură de o mai largă apreciere în străinătate decît în propria lor țară, acest paradox fiind un corolar al mecanismelor arbitrare de acasă, de evaluare a performanței științifice.

7. Perspectivele de viitor ale tinerilor în România și chestiunea discriminării

Perspectivele de viitor tinerilor din universități și din institutele din România sînt puse total sub semnul întrebării în lipsa evaluării corecte a întregului personal didactic și de cercetare și a disfuncțiilor democrației universitare. Discriminarea pe criterii de vîrstă, induse de folosirea abuzivă a vîrstei în evaluarea academică, și-a făcut și își face încă simțită prezența în România, mai ales în privința cadrelor tinere de valoare, silite astfel să emigreze sau să părăsească definitiv arena științifică.

Soluții

Soluția individuală este cea mai des folosită de către tinerii cercetători și cadre didactice care aleg calea emigrării, țara fiind astfel văduvită de cadre de valoare. Soluția instituțională include două componente: finanțarea decentă a cercetării prin declararea stimulării cercetării ca strategie de stat și evaluarea corectă a performanțelor cadrelor din universități și institute de cercetare.

1. Soluția individuală

Soluția individuală este simplă și fără echivoc: emigrarea în țările în care cercetarea și învățămîntul superior permit o evoluție profesională pe măsura motivației personale și concomitent, un trai decent. Criza științifică românească și simplitatea soluției emigrării stă la baza puternicului brain-drain care afectează România anilor de după 1989.

2. Soluția instituțională

Include două componente principale:

2.1. Cercetarea înțeleasă de către stat ca o prioritate națională. Istoria Statelor Unite a demonstrat că finanțarea judicioasă a cercetării științifice poate să ofere o soluție viabilă la problemele economice și sociale ale unei națiuni. America a demonstrat că îmbrățișarea unei asemenea strategii naționale poate, pe termen lung, să propulseze o țară în fruntea tuturor altora. În urmă cu cîțiva ani, China a ales aceeași strategie națională, astfel încît astăzi China a devenit unul dintre principalii playeri științifici ai lumii, cu un potențial de viitor fascinant.

Remunerația cercetătorilor și a universitarilor, precum și promovarea academică trebuie diferențiate în special pe baza evaluării corecte a performanței științifice. Diferențierea salarială poate fi impusă ușor pe baza performanței anuale și generale, creindu-se în acest mod premisele stimulării și motivării activității științifice de calitate.

2.2. Transparența performanței profesionale și asigurarea unei evaluări efective, oneste și standard a performanței științifice, bazată pe producție științifică publicată, cuantificabilă ISI. Evaluarea cadrelor trebuie întreprinsă anual, cu aceleași criterii pentru cadrele de toate vîrstele și cu nuanțări necesare pentru fiecare domeniu de cercetare.

De asemenea, este necesară asigurarea transparenței performanței științifice a fiecărui cercetător și în special a performanței acelor din poziții de conducere sau de evaluatori, prin publicarea exhaustivă a contribuțiilor științifice ale fiecăruia, de la începutul carierei și pînă în prezent. Identificarea ierarhiilor paralele, a grupurilor de interes, poate să fie făcută pe criterii de performanță, corect și fără echivoc, pentru o identificare a gradului de permisivitate ierarhică din unitățile de învățămînt și cercetare.

Internetul oferă soluția simplă și ideală pentru publicarea CV-ului fiecărui cercetător, pe un portal unic al învățămîntului superior și al cercetării sau pe website-urile propriilor instituții.

Concluzii

Are România nevoie de tineri universitari și de cercetători de valoare? Răspunsul de pînă acum este simplu: nu, pentru că dacă ar fi avut, tinerii din țară ar fi simțit-o singuri.

În martie 2005, guvernul României are pîrghiile necesare efectuării reformei învățămîntului și cercetării, cu atît mai mult cu cît se bucură de sprijinul societății civile (Ad-Astra, Forumul Academic Român, Institutul Cultural Român, Solidaritatea Universitară, etc.), trebuie numai să demonstreze și voința unui asemenea act necesar și indispensabil viitorului României.